

УДК 2-184:37.015.311-053.6

Клімук Ірина

ФОРМУВАННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Розглядається проблема формування релігійної ідентичності у підлітковому віці. Релігійна ідентичність визначається як змінний конструкт, що формується та розвивається разом з конкретним індивідом. Розкриваються чинники, що впливають на специфіку формування релігійної ідентичності у підлітковому віці.

Ключові слова: релігійна ідентичність, підлітковий вік, сім'я.

Klimuk I. Formation of the religious identity in adolescence

The problem of formation of religious identity in adolescence is considered. Religious identity is defined as a variable construct that is formed and develops together with a concrete individual. Factors that affect the specificity of the formation of religious identity in adolescence are revealed.

Key words: religious identity, adolescence, family.

Климук И. Формирование религиозной идентичности в подростковом возрасте

Рассматривается проблема формирования религиозной идентичности в подростковом возрасте. Религиозная идентичность определяется как сменный конструкт, который формируется и развивается вместе с конкретным индивидом. Раскрываются факторы, влияющие на специфику формирования религиозной идентичности в подростковом возрасте.

Ключевые слова: религиозная идентичность, подростковый возраст, семья.

Формування релігійної ідентичності особистості розпочинається ще з раннього дитинства і триває впродовж усього життя, набуваючи індивідуальних рис. Релігійна ідентичність не є незмінною, фіксованою константою, що дана людині від народження, а конструюється індивідом залежно від індивідуальних особливостей та

соціальних умов. А тому, на нашу думку, найбільш доцільним є на сьогодні конструктивістський підхід визначення релігійної ідентичності, запропонований І. Папаяні. Автор визначає останню «конструктом, що окреслює єдність релігійної групи, яка досягається інтерсуб'єктивною орієнтацією членів групи на загальний ідеалізований набір символів, які актуалізують сутність онтологічних, аксіологічних та етичних регулятивів релігійної віри та відтворюються завдяки загальним священним практикам» [3, с. 85–92].

Актуальним на сьогодні є висвітлення проблеми формування релігійної ідентичності у філогенезі та онтогенезі. Зіставлення вікових періодів з періодами культурно-історичного розвитку людини і суспільства дозволяють розкрити нові аспекти відомої проблеми. У цьому сенсі важливим постає звернення до вікових етапів формування релігійної ідентичності. Особливий інтерес викликає проблема формування ідентичності в підлітковому віці як одного з найважливіших періодів життя, коли відбувається формування особистості. З цього приводу цікавими є міркування Е. Еріксона, який запропонував виділити вісім життєвих циклів, кожному з яких відповідає визначений етап розвитку ідентичності. Головним для набуття почуття ідентичності автор виділяє п'ятий етап, що охоплює період 11–20 років. Як зазначає Е. Еріксон: «У цей період підліток коливається між позитивним полюсом ідентифікації і негативним полюсом плутанини ролей. Перед підлітком стоїть завдання об'єднання всього, що він знає про себе як сина (дочки), школяра, спортсмена, друга і так далі. Все це він повинен об'єднати в єдине ціле, осмислити, пов'язати з минулим і спроектувати на майбутнє» [5, с. 36]. Таким чином у підлітковому віці відбувається формування ідентичності загалом та релігійної ідентичності зокрема. Це підтверджує Е. Старбек, наголошуючи, що «релігійне навернення – переважно феномен періоду юності, який в основному виникає від 10 до 25 років життя людини» [4, с. 68].

Підлітковий вік характеризується такими рисами, як нестабільність, вразливість, самотність. У цей період більше, ніж у будь-які інші, індивід залежить від навколишньої реальності.

Таким чином, мета роботи полягає в дослідженні чинників, що впливають на формування релігійної ідентичності в підлітковому віці.

Формування ідей, цінностей у підлітків визначається значною мірою їхнім найближчим оточенням: сім'єю, друзями, вчителями, ЗМІ. Найбільший вплив на формування релігійної ідентичності має сімейне виховання, де відбувається первинна соціалізація індивіда, розвиток релігійних уявлень, засвоєння норм і цінностей. Як слушно зауважила українська дослідниця сучасної релігійності молоді Н. Гаврілова: «Домінуючу роль у процесі релігійного самовизначення зазвичай відіграє сім'я – стрижнева ланка суспільної організації. Саме в сімейному лоні розпочинається шлях молодого людини, формуються його початкові уявлення про навколишній світ, виробляється визначена система оцінок явищам навколшньої дійсності. Одночасно сім'я має могутній виховний потенціал, виступаючи важливим засобом соціалізації індивіда. В межах сім'ї молодь засвоює загально значущі духовні традиції, в тому числі й релігійні» [1, с. 45].

Іншим не менш важливим чинником формування релігійної ідентичності особистості у підлітковому віці є школа. Роль, яку відіграє релігійна освіта та виховання у становленні релігійної ідентичності, не варто применшувати. Відвідування недільних шкіл сприяє зміцненню релігійної віри, дотриманню релігійних обрядів та конфесійному самовизначенню. На основі отриманих емпіричних даних дослідження Н. Гаврілова доходить висновку, «що релігійно орієнтовані дисципліни здатні сформувати ціннісне ядро свідомості молодого покоління» [1, с. 50].

У сучасному світі, який насичений медіа-ресурсами, особливу роль у конструюванні релігійної ідентичності відіграють ЗМІ. Засоби масової інформації є одним із джерел, що формують наші уявлення про світ. Вони передають нам не лише інформацію, але й цінності, настанови, а в результаті й норми поведінки. Раніше визначальними для конфесійної ідентичності людини були домінуюча конфесія за місцем проживання та вибір сім'ї. З розвитком ЗМІ створюються умови, коли релігійна ідентичність формується поза межами традиційної релігії. Відомий український релігієзнавець А. Колодний зазначає, що: «Постмодерн потурає споживацькому мисленню, пропонуючи кожному релігію на його смак. А ось коли при виборі релігії неістотною постає істина, то людина починає вибирати для себе віросповідання так, як вона обирає будь-який інший товар: «Подобається це мені, а чи ж ні?» [2]. У підлітковому віці відбувається процес розвитку

та становлення особистісної та релігійної ідентичності, де індивід отримує можливість вільного релігійного самовизначення. Це проявляється в прагненні віднайти себе, побудувати власну ідентичність, яка може остаточно відрізнитись від успадкованої в дитинстві. В цей період індивід є найбільш відкритим для різного маніпулювання. Формування релігійної ідентичності відбувається на основі синтезу догматів традиційних та нетрадиційних вірувань, позавіросповідної містики.

Без сумніву, одним із найпопулярніших чинників формування та репрезентації сучасної релігійної ідентичності у підлітковому віці є Інтернет. Це підтверджують дослідження, які зазначають, що сьогодні підліток проводить більшість свого вільного часу в інтернет-просторі. Вибудовуючи множину віртуальних соціальних реальностей індивід експериментує з ідентичностями, в тому числі й з релігійними, приміряючи на себе різні маски та ролі. У зв'язку з цим виникає формування незавершеної, розмиті релігійної ідентичності, яка в підлітковому віці може викликати кризу ідентичності.

На формування ідентичності людини впродовж всього життя важливе значення відіграють «значущі інші», але найбільше це відчувається саме у підлітковому віці. У релігійній сфері такі «значущі інші» можуть представлятися в образах священика, проповідника, вчителя, місіонера, віруючого визначеної конфесії.

Звичайно, всі вищеперераховані чинники безпосередньо впливають на формування релігійної ідентичності в підлітковому віці, але не варто применшувати роль внутрішніх мотивів. Релігія, як відомо, виконує у суспільстві водночас і компенсаторну функцію, що особливо важливо для індивіда в період переходу від дитинства до дорослого життя. Навернення до релігії людини відбувається найчастіше, коли вона потрапляє до складних життєвих ситуацій, розчарувань.

Релігійна ідентичність – складний феномен, який не даний людині від народження, а формується під впливом індивідуальних та соціальних чинників. Особливо гостро постає проблема конструювання релігійної ідентичності у підлітковому віці, коли відбувається формування особистості, осмислення власного місця та ролі в цьому мінливому світі.

Література:

1. Гаврилова Н. Современная религиозность. Во что и как верит молодежь Украины. – LAP LAMBERT Academic Publishing, 2010. – 148 с.
2. Колодний А. М. Постмодерн в контексте истории христианства [Электронный ресурс] / А. М. Колодний // Основной доклад на конференции «Религия в постмодерном обществе» (20–21 мая 2008 г., г. Киев). – Режим доступа : <http://www.risu.org.ua/ukr/study/religidigest/article;22793/>.
3. Папаяні І. В. Проблема концептуалізації релігійної ідентичності / І. В. Папаяні // Наука. Релігія. Суспільство. – Донецьк : Наука і освіта, 2009. – № 1. – С. 85–92.
4. Предко О. І. Психологія релігії: історія, теорія, релігієзнавчі виміри. – К., 2005. – 275 с.
5. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон ; [пер. с англ. А. Д. Андреева]. – [2-е изд.]. – Москва : Издат. группа «Прогресс», 1996. – 344 с.